

Prof. Van Doorn

Terug naar 1945?

Tien jaar geleden werd de basis gelegd van *Keerpunt 1972*. Een achttal jonge leden van de Partij van de Arbeid, in meerderheid journalisten, publiceerde de brochure *Tien over rood: Uitdaging van Nieuw Links aan de PvdA*, eerste van een serie manifesten van links die een radicalisering van het politieke leven inluiden.

Een groot deel van wat toen actieprogramma was, is thans kabinetspolitiek. In die zin valt aan het succes van de Nieuw-Links-beweging niet te twijfelen. Maar in de erkenning van dit succes ligt dan tevens de vraag besloten, of de koers van Nieuw-Links heeft bijgedragen aan de immense problemen waarvoor het kabinet momenteel is gesteld. Hiervoor moet men het programma nader bekijken.

Wie dit doet, zal merken dat er vooral twee lijnen zijn te onderkennen. De eerste, die „materieel” genoemd zou kunnen worden, betreft traditionele socialistische eisen als nationalisatie van de grond en van grote bedrijven, meer greep op de ondernemingen en inkomensnivellering, alsook, uiteraard, bezuinigingen in de defensiesector. Daarnaast wordt drastische opvoering van de ontwikkelingshulp als een zwaarwegende eis gesteld.

Een tweede lijn is meer van „technische” en „tactische” aard, zo men wil: meer principieel. Zij betreft een ingrijpende verandering van het politieke klimaat: democratisering, decentralisatie, openheid en openbaarheid, en vooral: gelijkheid. Het zijn deze kwesties die ongetwijfeld de meeste verkiesingswinst hebben opgeleverd, en niet toevallig, want zij speelden in op de maatschappelijke veranderingen welke in de tweede helft van de jaren zestig voelbaar werden.

De problemen waarvoor wij thans zijn gesteld, worden echter niet gezien. Economische groei is voor Nieuw-Links nog zo vanzelfsprekend dat er nauwelijks aandacht aan wordt gegeven: „zo groot mogelijke welvaart” en „een snelle toename van de bestedingsmogelijkheden van de consument” worden bijna achteloos genoemd. Werkgelegenheid is geen punt van zorg. De lasten van de sociale voorzieningen, die thans wurgend beginnen te worden, zijn geen probleem. Integendeel, er lijkt nog voldoende ruimte te bestaan om de eis te stellen tot „het geven van een waardevast studieloon aan elke Nederlander boven de achttien jaar, die dagonderwijs geniet en behoorlijke studieresultaten boekt!” Kortom, Nieuw-Links toont een pro-

dukt te zijn van het welvaartsoptimisme van de jaren zestig.

Het past in dit optimisme om veel aandacht te geven aan de niet-materiële kanten van het leven. De bundel Nieuw-Linkse-opstellen die een jaar later, in 1967, onder de titel *De meeste mensen willen meer* verscheen, legde alle nadruk op een radicale socialistische cultuurpolitiek: men sprak zelfs van een „culturele revolutie”.

Wat bij dit alles echter opvalt, is de *continuïteit in het denken* over mens, maatschappij en politiek, een continuïteit die bestaat in het versterken en versnellen van bestaande tendenties, in het voortbouwen op verworvenheden en het spreiden van het verworvene. Wie uit die hoek ooit van een *keerpunt* is gaan spreken, is mij niet bekend; het moet iemand zijn geweest die zijn eigen partijprogramma niet doorzag.

Wat de aanhangers van Nieuw-Links evenmin begrepen was het feit dat zij weinig anders konden doen — en dan ook deden — dan op een rijdende trein springen. Ze hebben de verdienste die trein extra vaart en stoom te hebben gegeven — al hadden ze de fluit wat meer met rust kunnen laten —, maar daar bleef het wel bij. De reis ging voort in de richting die Vader Drees en de zo verguisde „conservatieve” generatie van naoorlogse socialisten en confessionelen hadden vastgelegd: de verzorgingsstaat, met sociale zekerheid van de wieg tot het graf, gefundeerd op voortgaande economische expansie.

Waar men zeer duidelijk wél oog voor had, was de groeiende vraag om meer inspraak en openheid, de hang naar meer opwinding en conflict. Nieuw-Links heeft vooral hierin grote successen geboekt en inderdaad meegewerkt aan een ingrijpende verandering van de politieke stijl en strategie.

De grote vraag is echter, of met juist deze verworvenheid van de afgelopen tien jaar is verder te werken. Is een politiek meer bewuste en maatschappelijk meer kritische bevolking beter toegerust om ernstige uitdagingen aan te kunnen of zal men struikelen over zelf opgeroepen weerstanden? Kan men erin slagen het losgebroken groepsegoïsme

weer onder controle te brengen of zal men hiertussen een slingerkoers moeten uitzetten, nu eens deze dan weer die groep zijn gelijk gunnend?

Het heeft er veel van dat een „herdisciplinerings” al heeft ingezet. Het veelvormig activisme van enkele jaren geleden — trots, steun en toeverlaat van de PvdA in haar gedaante van „actiepartij” — is ver teruggedrongen waar niet vanzelf afgestorven. Het universitair onderwijs laat zich temmen op een manier die vijf jaar geleden onvoorstelbaar was geweest. De vakbeweging, hechtste bondgenoot van politiek links, wordt de laatste tijd door socialistische economen openlijk in de hoek gezet.

Het is wel zeker dat men nog veel verder zal moeten gaan. Niet 1972, maar 1976 lijkt het keerpunt te worden: voor het eerst in de naoorlogse periode wordt de continuïteit in de uitbouw van de verzorgingsstaat onderbroken; misschien zal zelfs een gedeeltelijke afbouw nodig blijken. Dit nu zal heel wat ingrijpende gevolgen hebben dan waarvan Nieuw-Links ooit droomde. Het veelvuldig praten over „drastische beleidsombuigingen” kon wel eens werkelijkheid worden, maar dan niet op de wijze die men zich heeft voorgesteld.

Allereerst zal het nodig zijn samenwerking boven polarisatie te stellen: denken in „conflictmodellen” is in tijden van crisis nu eenmaal een luxe. Dit betekent echter dat men zich weer moet gaan verenigen op gemeenschappelijke uitgangspunten en doelstellingen.

In de tweede plaats zal rationele organisatie van overleg boven emotionele achterbanmobilisatie verkozen dienen te worden, een wellicht nog moeilijker opgave voor een generatie van politici die via mobilisatie van de politieke opinie in het zadel zijn gekomen en zonder publiek vertoon niet gelukkig lijken te zijn.

Ten slotte zal, meer inhoudelijk, de filosofie van de verzorgingsstaat ter discussie moeten worden gesteld. Wat Nieuw-Links ooit als een comfortabele erfenis heeft aanvaard, blijkt een molensteen te zijn. Het wordt dan ook hoogst noodzakelijk op te houden met de verzorgingsstaat te blijven beschouwen als een verworvenheid van links. Hij is in bepaalde opzichten veeleer het resultaat van een ongelukkige combinatie van gemakkelijke welvaart en gemakzuchtig bureaucratisme.

Indien de vooruitzichten van ons sociaal-economisch bestel inderdaad zo ongunstig zijn als ze worden afgeschilderd, dan zal de uitdaging aan ons politieke bestel — bij alle onmiskenbare verschillen — die van 1945 nabij komen. Wat dit vraagt in termen van eensgezindheid, overlegbereidheid en organisatorisch vernuft, lijkt momenteel ver buiten de reële mogelijkheden te liggen. Nieuw-Links, snel tot volwassenheid gekomen, dreigt vroeg oud te worden.

Maar